Brendus Ede-Zsolt

Terület alapú integrált térségfejlesztési kezdeményezés a Nyárádmentén

Előzmények

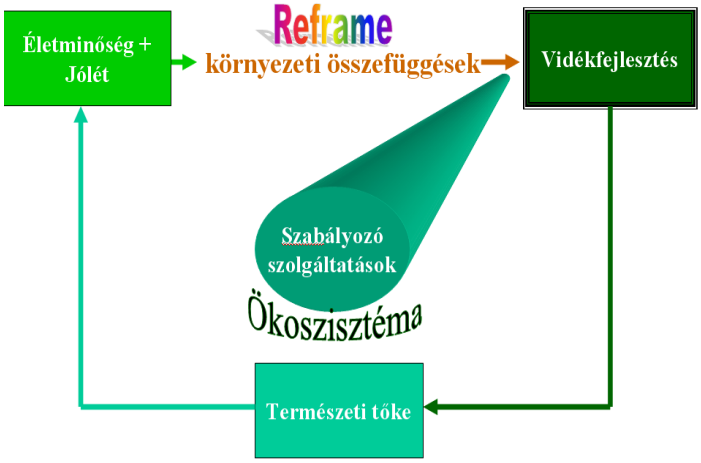
A Maros megyei vidéki térségek gazdasági és társadalmi folyamatainak evolúciójában a mozaikszerű vidékgazdasági fejlesztések helyzetelemzése egy olyan szemléleti feltérképezés eredményeit összegzi, amelyek egyidejűleg reflekciós háttérként szolgálnak a problématerületek tematikus lehatárolására, és egyben kidomborítják a közösségi jövőképre támaszkodó alternatív kiútkeresés lehetőségét a fejlődő vagy akár halmozottan hátrányos helyzetű, periférikus kistérségeink fejlesztéspolitikai megközelítésében.

A problémafelvetés ily módon azokat a specifikus célkitűzéseket követi, amelyek motiválják Székelyföld vonatkozásában az integrált vidékfejlesztési program kidolgozását, a kistérségi igények és a differenciált fejlesztési szükségletek leképezését. Elsősorban a térségi potenciált fémjelző vállalkozásfejlesztési trendek

azonosítását, másodsorban annak a modellértékű térségi marketing stratégiának a kijelölését, amely valószínűsíti a helyi erőforrásokra támaszkodó fenntartható termelő és szolgáltató rendszerek megalakítását.

A tényszerű gyakorlati megközelítés harmadsorban felveti a gyökérproblémák módszertani megoldásának újrakeretezését, amely egyértelműsíti, hogy a nemzeti fejlesztési stratégia Romániában nincs összhangban a lokális fejlesztési programokkal, de mikroregionális szinten sem létezik a pozitív visszacsatolást és szinergiát eredményező kistérségek közötti koordináció.

A VIDÉKFEJLESZTÉS TERMÉSZETI TŐKEFÜGGŐSÉGÉNEK HOLISZTIKUS MEGKÖZELÍTÉSE

A jövőképben realizálódó prioritások a vidékfejlesztés világosan megfogalmazott funkcióinak tükrében kijelölik azokat az irányokat és kitörési pontokat, amelyek irányában kivitelezhetővé válik az agrárinnováció, azaz a mezőgazdasági termelés fenntartható fejlesztésének, a helyi alternatív jövedelemtermelésnek, munkahelyteremtésnek (gazdasági pillér) és a humán erőforrás képzésének (társadalmi pillér) hatékony megvalósítása.

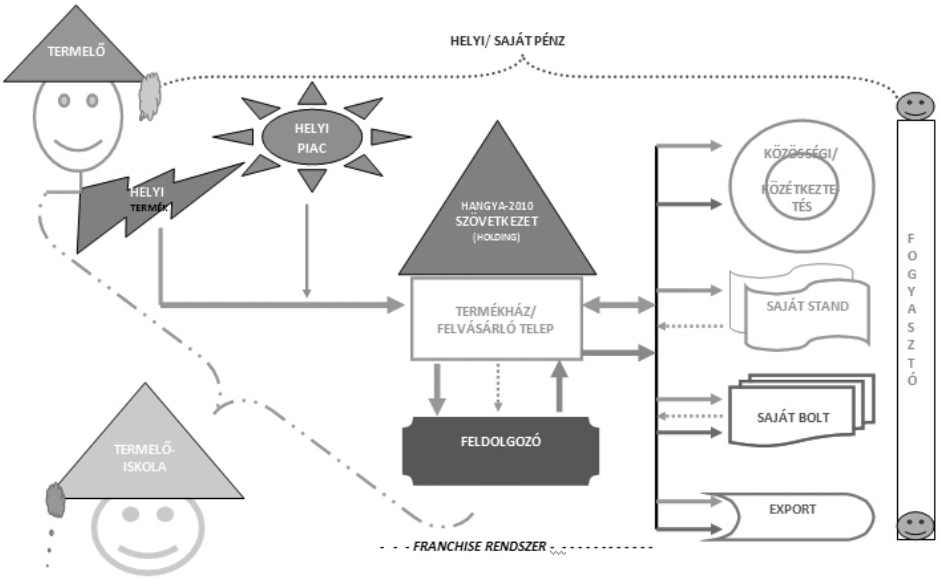
A vidékfejlesztés mint szakpolitikai irányzat Romániában a rendszerváltás utáni periódus első szakaszában az agrárium, illetve agráripari fejlesztésekért felelős mezőgazdasági minisztérium mostohagyerekeként, mellékszereplőjeként volt számontartva, majd az ezt követő időszakban a támogatási politikák átütemezése, valamint a strukurális alapok célszerűtlen lehívása folytán az eszközölt támogatások hatása túlnyomóan az infrastrukturális beruházások terén fejtette ki hatását, a regionális térségek intézményrendszerének funkcionalitása és teljesítőképessége pedig messze az elvárások szintje alatt maradt.

A globalizációs folyamatokhoz hasonlóan, az EU kohéziós politikájájának is elemeként a fejlesztéspolitikai integrációs törekvések nem ellentétesek a térségi működési autonómia kialakulásával, hanem párhuzamosan alakítják és funkcionálisan harmonizálják a területi szubszidiaritás feltételrendszerét.

A területalapú integrált térségfejlesztési megközelítés az erdélyi viszonyok közepette kihangsúlyozottan érvényesítendő alapfeltétel. A lépcsőzetes stratégiaalkotásban a regionális területfejlesztési koncepció az Európai Uniós LEADER hálózati program fejlesztési bázisán építhető, szervesen illeszthető a természeti, környezeti valamint tájgazdálkodási tevékenység fenntartásának követelményéhez (környezeti pillér).

A magyarországi Élelmiszer és vidékfejlesztési klasztermodell helyi adaptációja kilátásba helyezi a kistérségek stratégiai partnerségét, és lehetővé teszi, hogy a Maros megye közigazgatási határai közé szorított Nyárád-, Küküllő, Marosmente vagy a Székely Mezőség fejlesztéspolitikailag is fel tudjon zárkózni a makroregionális gazdasági rendszerbe.

HANGYA–2010 HÁLÓZATI RENDSZER:
TERMELŐTŐL A FOGYASZTÓIG

Forrás: Mészáros István

Helyzetfeltárás

A közéleti fogalomként használatos „tömbmagyar térség" vagy „szórványmagyarság" nem a különállás vagy különválás jelölései, hanem sajátos módon érzékeltetik, hogy az Erdélyi medence adott körzeteinek jellegzetes domborzata és vízválasztói a térség olyan természetes földrajzi felosztását eredményezték, amelyek optimális adminisztálását a tájjellegű mikroregionális szerveződési formák teszik lehetővé.

Egy, a közös térségi identitáson és értékeken alapuló funkcionális szerveződési keret, amely a klaszterszerveződés formáját ölti fel, egyben fejlesztési magjává válhat a tájegységek természetes tagozódását mintázó kistérségi társulási szervezetek működésének.

A klaszterszervezeti felépítésből származó versenyelőny újszerű megközelítése arra a találékonyságra helyezi a hangsúlyt, hogyan lehet ugyanannyi inputból, beviteli eszközállományból nagyobb hozzáadott egyéni és ugyanakkor közösségi értéket előállítani a rendelkezésre álló innováció, technológia és tőke kulcstényezőinek a birtokában.

A szellemi tőke vonatkozásában a vidékfejlesztés illetve a helyi gazdaságfejlesztés elsősorban közösségfejlesztési probléma, az emberek tanultságával, szervezettségével és fegyelmezettségével függ össze, és szorosan egybefonódik a fenntartható fejlődés ismérveivel. A hallgatólagos tudás (tacit knowledge) és informális közösségi tudás olyan terjesztési közege a klaszter, amely által lehetővé válik a benchmarking elemzés, azaz a termékek, módszerek, folyamatok összehasonlítása más üzleti területek, a versenytársak, az azonos vagy más iparági gazdasági szereplők révén.

A klaszterek előképének tekinthető ágazati csoportosulás, az iparosodás kezdeteit meghatározó céhek szerveződési koncepciójára visszaköszönő szakmai érdekközösség a pozitív externáliák hatásának a felismerésen alapult. Ezek korszerűnek tekinthető formája, a regionális értéklánclaszter a technológiai monopólium halálán keresztül az információs gazdaság és a szervezeti innováció világába vezet át.

KOMPLEX VIDÉKFEJLESZTÉS

Vidéki Térségek Európai Kartája	Gazdasági (termelési funkció)		Ökológiai funkció	Társadalmi és kulturális funkció
Vidék-fejlesztési externáliák	Élelmiszer: -éhezés megszüntetése - minőségi élelmiszer - élelmiszerellátás biztonsága - önellátás	Vidék: - életképes vidék - munkalehetőség - kedvezőtlen irányú migráció megszűnése - turizmus	Környezet: - biológiai diverzitás - szép kilátás - talajvédelem - természetes élőhelyek megóvása - a tájkép megőrzése - allergén invazívgyomok visszaszorítása - természeti örökség megóvása - épített környezet védelme	Társadalom: -kulturális örökség megőrzése -hagyományőrzés -vidék-város egyensúlya -egészséges társadalom -tudásgazdaság -a közösségek, hagyományos együttműködési formák megmaradása v. újjászerveződése

A horizontális és vertikális láncok mentén való laza, konzorciális jellegű, projekt alapú matrixszerveződési forma kizárja az együttműködésben résztvevő szervezetek hierachikus alárendeltségi függőségét generáló, merev porosz vezetési stílusra visszavezethető működési sajátosságait.

A székelyföldi adottságoknak megfelelő vidékfejlesztési klasztermodell kialakítása célszerűsíthetné a rugalmatlan, életképtelen adminisztrációs és megyei közigazgatási határokkal szemben alkotott komplex, felzárkóztató jellegű rurális fejlesztéspolitikai program kidolgozását.

A székelyföldi térség klaszteresedésének koncepcióját megalapozó felismerések középpontjában az a konklúzió áll, amely nevesíti, hogy a stratégiát nem lehet egy-egy mindent megváltó tényezőre építeni (külföldi tőke bevonása, ipari parkok létesítése vagy turizmus).

A stratégiaalkotásnál figyelembe kell venni a gazdasági szereplők valamint a nyomás gyakorló csoportok (stakeholderek) cél- és érdekrendszerét, amely kialakíthatja a többség számára elfogadható „legkisebb közös nevező" platformot.

Mindezek alátámasztására szolgál a székelyföldi 2008-ban készített Foresight Program stratégiai fejlesztési irányainak a kiértékelése, amely szerint már középtávon erősödni fog a térségen belüli szereplők közti integráció (városok, érdekcsoportok, kisrégiók stb. együttműködése); a térségbe irányuló tudástranszfer további formáit kell kialakítani, ezt a folyamatot a jelenleginél jobban fölerősíteni. Az egyik jövőkép alapértelmezésében csak egy „kívülről" jövő, átfogó fejlesztési koncepció tudja megmozgatni ezt a térséget.

A regionális klaszter az érdekképviseleti önszerveződésnek sajátos formája, az értékláncok mentén szerveződő, településeken átívelő és térségeket hálózati kapcsolatokkal egybefogó informális rendszere, amely ugyanakkor nem csupán az intézményes beavatkozások által, hanem a többszintű vezetés elvének megfelelően a széleskörű érdekérvényesítés terén is legitim státussal és kompetenciákkal rendelkezhet.

A klaszterszerveződés küldetése a vállalkozásalapú vidékfejlesztés gyakorlatának életbeléptetése, amelynek három alapköve a stratégiai partnerség, az erőforrások egybehangolása és az együttműködési társfinanszírozás közös területének a kialakítása.

Az alábbi ismertetés a dokumentált példája a terület alapú integrált térségfejlesztési kezdeményezésnek a Nyárádmentén, amely 2013 februárjában került aláírásra a nyárádszeredai közösségi fórum kerekasztal beszélgetése alkalmával.

Együttműködési szándéknyilatkozat aláírása

A székelyföldi illetve erdélyi viszonyok, a szövetkezés közös nagytérségi hagyományait pl. a Szász Pál féle EGE mozgalom, a gazdakörök vagy Hangya típusú szövetkezetek közös gyökereit és múltját is figyelembe véve elmondható, hogy a Kárpát-medence össztérségére kiterjeszthetően is példaértékűen alkalmazható a Megújuló Hangya szövetkezet vidéki gazdaságfejlesztő klaszter modellje.

A klaszter által a nemzeti kormány szintjéig felterjesztett komplex Fenntartható Településfejlesztési és Ökogazdálkodási stratégiai program átfogó, hatékony és fenntartható megoldást kínál a vidéki munkanélküliség felszámolására, az önfenntartó családi gazdaságok és az élelmiszertermelő mikrogazdaságok létrehozására, megszervezésére.

A minta- és tangazdasági rendszer operatív programjának keretében beindítható termelőiskolai oktatás szerves része a táplálék megtermelése, a feldolgozás és az ételkészítés, a képzés résztvevői pedig elsajátíthatják a feldolgozási és ételkészítési ismereteket.

A szövetkezeti alapon megszervezett termékházak, gyakorlatorientált gazda- és vállalkozói képzések, önszerveződő, cserekereskedelmen alapuló önfinanszírozási rendszer és értékesítési lánc beindítása hozzásegítheti a helyi jellegű kisipari élemiszergyártás vertikumának kiépítését, amely húzóágazatként működhet a Nyárádmenti térség vidékgazdaságának élénkítésében és fejlesztésében.

A Megújuló Hangya-2010 Szövetkezet – a magyarországi Nemzetgazdasági és a Vidékfejlesztési Minisztériumok stratégiai és együttműködő partnereként – és a Maros megyei Pimurmagnet Értéklánc Klaszter együttműködési szándéknyilatkozatába foglalt fő stratégiai céljának tekinti és felvállalja, hogy az 1898-ban elindult, szervezett HANGYA szövetkezeti mozgalom hagyományain alapuló gazdasági szervezeti és működési formát tekinti alapnak mind a hazai, mind az erdélyi, de az egész Kárpát-medencét érintő ilyen típusú szövetkezeti újraszervezés, megújítása során. Felvállalják, hogy megszervezik illetve a lehetőségeikhez mérten biztosítják a gazdasági, intézményi, szervezeti és kulturális infrastruktúra összehangolását.

Az Együttműködésben kiemelt célterületek alapkategóriái és egyben prioritásai az élelmiszergazdaság, zöldgazdaság, turizmus és egészségipar. A térségi összefogás által erősíthető a kárpát-medencei helyi vállalkozók vertikális – az alapanyag termelőtől a feldolgozón és értékesítőn keresztül a fogyasztóig terjedő – integrációja. A kooperáció várt eredményei azoknak az összehangolt infrastrukturális és munkaerőpiaci feltételeknek a létrejötte, melyek a szorosabb gazdasági integrálódás és a regionális léptékű fejlődés alapját jelentik.

A fontos célkitűzések tárgyát képezi többek között a munkaerő mobilitásának növelése, munkaerőpiaci tanácsadói hálózat felépítése, felnőttképzés hálózati együttműködési rendszerének létrehozása, szakirányú felsőoktatási képzés koordinálása, valamint az agrár- és gazdasági szakokon végzett diplomások gazdasági aktivizálása, különös tekintettel a pályakezdő, munkanélküli fiatalok bevonására.

A részcélok további csoportja a hálózati együttműködési lehetőségeket, negatív tendenciák csökkentését, illetve közös gazdasági és szocio-kulturális előnyök megszerzését taglalja:

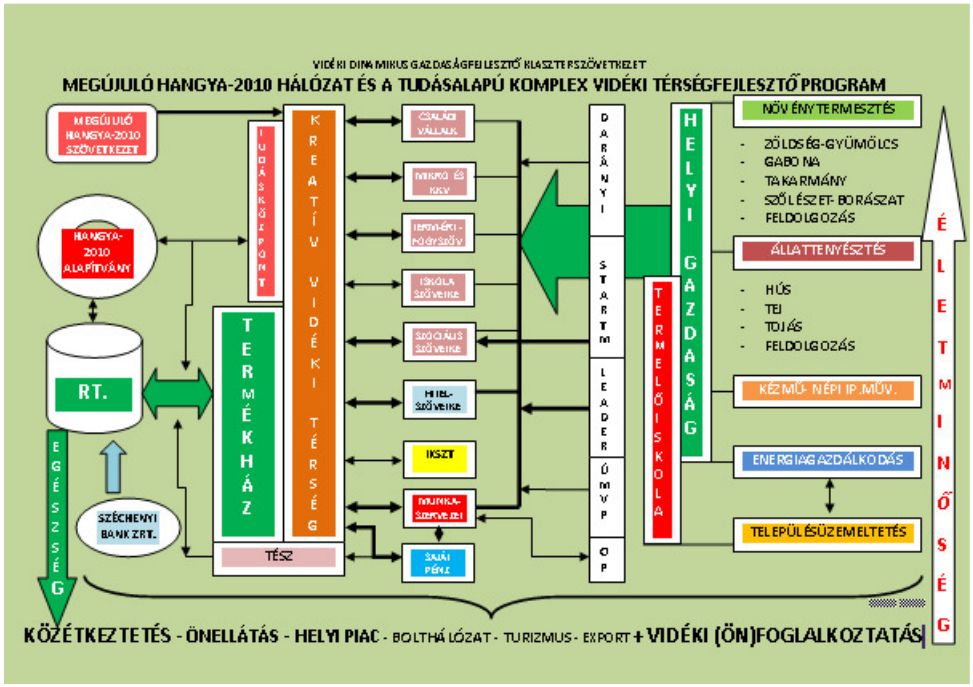
- kutatás-fejlesztési együttműködés,
- integrált és partnerségi viszonyon alapuló közös „hálózati szövetségek”
- létrehozása,
- térségi együttműködési hálózatok révén a közösségekben lévő lehetőségek
- kihasználása,
- környezeti terhelést csökkentő, a szén-dioxid kibocsátást visszafogó
- energiatermelés,
- öko-tudatos szemléletű tevékenységek és módszerek elterjesztése és bevezetése,
- szakszerű, a vállalkozásokat segítő üzleti információkkal való ellátás és tanácsadás megszervezése,
- a mezőgazdaságban lezajló negatív tendenciák megállítása és megfordításuk,
- a mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazatok további piacvesztésének megállítása,
- agrárágazatok import-ellentételező szerepének növelése,
- vidéki munkahelyek megőrzése és gyarapítása,
- termőföld és a természeti táj megőrzése, a termő terület további csökkenésének megakadályozása,
- vidéki térségek elnéptelenedésének megakadályozása,
- területfejlesztési keretben zajló, vidékfejlesztési tartalmú együttműködések a magyar közösségek közötti, vidékfejlesztési jellegű együttműködések létrehozása,
- az élelmiszergazdaság vertikális integrációjának megvalósítása, a termőföld tulajdonosai integrálják az élelmiszerek feldolgozását és értékesítését, vagyis a terméknek a földtől a fogyasztóig való eljuttatásának láncolatát kell kiépíteni,

- kiállításokon és szakmai rendezvényeken való kölcsönös részvétel, képviselet,
- közös forrásteremtési programokon való együttes részvétel.

Az együttműködési célkitűzések lényegében arra irányulnak, hogy a klaszteresedési folyamat keretében kölcsönösen kialakítsák azokat a fejlesztési magokat, amelyek az integrált térségi szemléletű tervezésben a méretgazdaságossági és szolidaritási elveket a kárpát-medencei makrorégió érdekérvényesítési képességének növelésében kamatoztatni képesek; a kistérségek hálózati képviseletei egyrészt beleszólhassanak a nemzeti sorskérdéseket érintő szakmapolitikák döntési folyamataiba, másrészt a régiószintű fejlesztési irányvonalak legitimálásába.

Hangyaszövetkezeti mozgalom az agrárinnováció szolgálatában

A vidék két alapvető problémájának megoldását a foglalkoztatás és a helyi gazdaság fejlesztése jelenti. A szociális gazdaság és a Romániában még megalakításra váró szociális szövetkezetek felkészítik a munkanélküli embereket, hogy fokozatosan önellátóvá, önfoglalkoztatóvá, majd lehetőség szerint önfenntartóvá válhassanak, és visszakerülhessenek a profittermelő szektorba, vagyis a versenyszférába.

Hasonló megfontolásokból kiindulva a hangyaszövetkezeti mozgalom úgy kívánja megvalósítani a vidékgazdaság felépítését, hogy mindenki a saját tudásával és saját eszközeivel egy közös gazdasági tevékenységet folytat, amiből meg tud élni és fenn tudja tartani a családját oly módon, hogy a munkaközösség által menedzselt folyamatok irányításába, döntéshozatalába érdemileg bele tud szólni.

A termékvolumen és a kellő minőségbiztosítás, valamint a feldolgozó kapacitások hiányában a vidékgazdaság kistermelői rétege nem tud piaci szereplővé válni.

A termelőiskola, a logisztikai központ feladatait is betölteni képes termékházak koncepciójának magyarországi példájából kiindulva a korszerű szövetkezési alapelvek, módszerek és eljárások közösségi szintű alkalmazása, a termelés magas szintű koncentrációja, specializációja és műszaki ellátottsága, belső piacok kialakítása lehetővé teszi a termékek bejuttatását akár az állami felügyelet alatt álló közétkeztetés ellátási rendszerébe, kiszűrve a lánckereskedelmet.

A termelőiskola lényege a „KÖZÖSSÉGBEN TANULNI – TERMELNI – ÉRTÉKESÍTENI!" jelszóban foglalható össze. A termelőiskola olyan állami iskolarendszeren kívüli képzést valósít meg, amely integrálja a személyiségfejlesztést és életvitelt, az elméleti képzést és a gyakorlati termelőtevékenységet – a célcsoport egyéni adottságaira és szükségleteire épülő alternatív képzési-foglalkoztatási program keretében.

Nyárádmenti közösségi vélemények

A 2013. február 12.-i nyárádszeredai fórumon ismertetett Hangya szövetkezeti modell és stratégiai keretprogram ismertetése alkalmából egy heterogén fókuszcsoport jellegű interaktív kommunikáció alakult ki. A magyarországi megújuló Hangya-2010 Szövetkezet vezetősége a jelenlevő önkormányzati vezetők és képviselők közösségi felelősségére hivatkozva nyomatékosította, hogy döntő módon képesek befolyásolni a partnerségek kialakulását, az együttműködések sikerességét egyrészt a közérdekű feladatok társadalmasítása felől, másfelől a gazdasági szereplők, helyi véleményformáló érdekeltségi körök befolyásolása, mobilizálása irányában.

A hozzászoló kistérségi résztvevők Nyárádszeredából, Székelyberéből, Nyárádgálfalváról, Backamadarasról, Somosdról, Csíkfalváról, Iszlóról és Cserefalváról kifejtették véleményüket és ütköztették álláspontjaikat az országhatárokon átnyuló helyi gazdaságfejlesztési perspektivákat feltáró együttműködés belendítéséről. A polgármesterek, a helyi mezőgazdasági szaktanácsadó hivatal gazdasági referensei, mezőgazdászok, gazdák és a nyárádszeredai Bocskai István Iskolaközpont igazga-

tója a jogosan kinyilatkoztatott kétségek vagy megoszló vélemények ellenére a bizalom alapú közös munka mellett tették le voksukat, felismerték a sorsalakító esemény jelentőségét és egybehangzóan állást foglaltak abban, hogy felvállalják és aktívan bekapcsolódnak a közérdekeltségű térségfejlesztési munkálatokba.

Mentori hálózat kialakítása

A vidékfejlesztési hálózat további kiépítése szükségessé teszi a civil szférára jellemző közösségi facilitátorok szerepkörének átruházását az önkormányzati, vállalkozói szféra és szakemberképzésben résztvevők köreire is.

A mentalitásváltás, szemléletformálás, új nézőpontra való helyezkedés, a motiváltság növelése és cselekvőképesség fejlesztése egy új értékrend átvállalására késztetheti a fejlesztésben érintett célcsoportokat a közösségi szolidaritás jegyében. A fejlődést kiváltó, katalizáló személyek a falugazdász, folyamatsegítő animátor/ moderátor, közösségi facilitátor, falugondnok személyei a vidékfejlesztés kulcs-szereplői, amelyek a társadalmi fejlődés követelményeinek alakulásával egyfajta sajátos tanácsadói profil kialakulását eredményezték.

A mentalitásváltás szakmai mentora az az érzelmi intelligenciával rendelkező, természetes vezetői (primal leadership) készségekkel felvértezett szakmai segítő, tréner típusú kiképző, akinek erősségei a csoportközpontú, átalakító, gondoskodó beállítottság.

A fejlettebb országokban, de a Magyarországon is már működő mentori hálózatok, klubok sajátossága, hogy a szociális szektorban működnek a leghatékonyabban, de létjogosultságukra vall, hogy rohamosan terjednek pl. a mezőgazdasági szaktanácsadás területein és az európai uniós támogatási előírások következtében a mentorképzés hamarosan Romániában is teret hódít.

Az életminőség javítása a közösségi vidékfejlesztés fő prioritása, cél a kapacitásépítés, szakismeretszerzés és a helyi stratégia fejlesztésének megszervezése, valamint annak biztosítása, hogy a vidéki területek vonzóak maradjanak a jövő generációi számára is. Az elhivatott szakemberek „motorjai" lehetnek a folyamat beindításának, szervezésének, illetve annak a bizalmi tőke generálásának, ami a helyi közösség aktivizálásához elengedhetetlen. Ezek a szakemberek léteznek, csak nem tudatosult bennük közösségi szerepük, vagy nem vállalják azt fel. A mentorképzés feladata ezt felszínre hozni, és életképessé tenni a vidék és a közössége érdekében, annak fejlesztéséért. A Magna Oktatási Központ és a Pimurmagnet Klaszter ITT intézete, Erdélyben elsők között szervez a PannonForrás Tudás klaszter, a Romániai Oktatásügyi és Munkaügyi Minisztériummal karöltve Mentorképzést.